

Szerkesztőség és kiadó-hivatal:

Budapest, V. ker. főút 30. sz.

II. emelet, 18. ajtó,

hová az előfizetési pénzek,
kéziratok és fölszólamlások
küldendők.Bérmerteflen levelek el nem
fogadtatnak.

Kéziratok vissza nem küldetnek.

SZOMBATI ÚJSÁG.

ZSIDÓ VALLÁSI, KÖZSÉGI, TARSADALMI és KÖZMŰVELŐDÉSI

HETILAP.

Előfizetési díj:

Egy évre 6 frt
Fél évre 3 „
Negyedévre 1 „ 60 kr.
Egyes szám 12 „

Hirdetési díj:

Egy kéthasálos petsor 10 kr
Többszörös hirdetésnél 7 „
Nyilttér sorja 20 „
Bélyegdíj 30 „
minden beigtatás után.

Felelős szerkesztő: Zsengeri Samu.

Megjelenik hetenként egyszer.

Tartalom: A szentesi eset. Szontágh Jenőtől. — Szükséges és időszerű-e most a felekezeti konferencia megtartása? C. M.től. — Az antiszemitizmus. Dr. Jellinek Adolftól. — Néhány szó a zsidó hitoktatásról. Práger Sámuelről. — Bibliafejregetési tanulmányok. Steiner Ignácztól. — Levelezések. — Különlélek. — Szerkesztői posta. — Szépirodalmi Csarnok: Az anya szemei. Zsengeri Samutól.

A szentesi eset.

A tiszta-eszlárihoz lényegében hasonló esetről hoz tudósítást az „Egyetértés“ október hó 28-án megjelent 298-ik száma, melyben egy eltűnt leány története következőleg van előadva: „Az eltűnt leány történetéhez.“ Lapunk egyik közelebbi számában részletesen megírtuk azt a rendkívül érdekes történetet, melynek tárgya az volt, hogy Papp Lajosné szentesi előkelő urhölgyet Kósa Kata nevű szentesi asszony vallomása alapján Vancsek Anna szolgáló leány meggyilkolásával vádolták. Mint már közöltük, a meggyilkoltnak állított leányt a budai fortunabeli börtönben találták meg s ugyanakkor azt jegyezték meg, hogy Kósa Kata vallomása valószínűs lélektani rejtélyt képez. Most különösen Kósa Kata vallomásainak rugóira nézve hitelt érdemlő forrásból következő érdekes adatokat írják lapunknak. Szentesről e hó 26-iki kelettel: Papp Lajosné a budapesti ügyészség hivatalos távirata után azonnal szabadlábra helyezte a szentesi járásbiróság. Vancsek Annát a budapesti kir. ügyészség egy ottani börtönőr felügyelete alatt e hó 22-én Szentesre szállította. Az itteni kir. járásbiróság másnap kihallgatta és szembesítette Kósa Katával. Kósa Kata, valamint a leány anyja és testvérei felismerték benne az 1880. évi november hónapban Papp Lajostól megszökött szolgálót, Kósa Kata, arra a kérdésre: hogy miért állította még pár perczel előbb is oly határozottan azt, hogy a leányt az ő jelenlétében ütötte agyon Papp Lajosné, és az ő szegítségével dobta az ürszékre, töredelmesen előadta: hogy mikor a csendőrök e hó 10-én reggel magukhoz kísérték és Vancsek Anna eltűnéséről kérdezték — semmit sem tudott a leányról, sőt alig emlékezett reá vissza — erre a csendőr örvezető keményen megvasaltatta és korbáccsal mindaddig kegyetlenül verette, míg csak azt nem vallotta, amit a csendőrörvezető mondott. Ezután a bíróságnak arra a kérdésére, hogy miért nem vallotta tehát be a bíróság előtt az igazat, és hogy csakis a kényszernek engedve vádolta Papp Lajosné a leány agyonütésével, azt felelte, hogy a csendőrörvezető (bi-

zonyos Kallósi nevű ember) azt mondta neki, hogy ha tett vallomását a bíróság előtt megmásítani, vagy visszavonni meri, akkor bűnét annyira súlyosbitani fogja, hogy rögtön felakasztják; ha pedig vallomása mellett megmarad, akkor semmi büntetése nem lesz, csak Pappné fog bűnhődni. A járásbiróság a városi főorvos által megvizsgáltatta Kósa Katát; dr. Pollák Sándor városi főorvos a vizsgálatról beadott jelentésében konstataálta, hogy nevezett nő teste telve van a legsúlyosabb ütések nyomaival. Ezek után a csendőrörvezetővel szembesítették Kósa Katát s ez szemébe mondta az örvezetőnek a fennebb előadottakat. A város közönsége feszülten várja a fejleményeket.“

Az „Egyetértés“ ezen tudósításából kiviláglik tehát, hogy Szentesen szintén egy meggyilkoltnak hitt leány nyomtalan eltűnése az egyetlen személy vallomása nyomán gyilkossággal vádolt nő elzáratása hozta és tartotta izgalomban a kedélyeket, a szabadságától ártatlanul megfosztott nőnek a közvélemény által való elítélését vonta maga után, míg a véletlen ki nem derítette, hogy a meggyilkoltnak hitt leány valami bűntény miatt a fortunában tartatik fogva és így az egész vallomás merő hazugság, a gyalázatos gyanu egészen alaptalan.

És vajjon — míg a véletlen e gyanu alaptalanságát ki nem derítette — miért nem förmedvényezett ezen esetről is a mindenről oly „jól értesített“ Függetlenség? Miért nem tették ezt is az országgyűlésben diskussió tárgyává? Miért nem iparkodtak ezen esetet is oly „méltó felháborodásra indító,“ országra szóló botránynak, páratlan bűnténynek feltüntetni? Miért nem faragtak ebből is ritualis gyilkossági kérdést?

Igen, miért? Avagy itt nem egy nyomtalanul eltűnt leány állítólagos meggyilkolásáról volt szó? Itt nem egy tanu vallomása okozta a gyanusított azonnali elzáratását és az ellene való fenytető eljárás foganatba vételét?

Mindezen kérdésekre a legegyszerűbb felelet az, hogy a gyilkossággal vádolt Papp Lajosné története sen nem tartozik a zsidó vallás hiveihez, míg a tiszta-eszlári bűntény (?) állítólagos elkövetői zsidók. Solymosi Eszter rejtélyes eltűnéséből országra, sőt világra szóló ritualis botránnyt faragtak az antiszemiták, mert a meggyilkoltatásával gyanusítottak zsidók, míg Vancsek Anna eltűnését egyszerű problematikus esetenek tekintették, — melynek megoldása a bíróság dolga

lévén, sokszoros következtetéseknek helyet nem enged, — mert a meggyilkolásával vádolt nem zsidó. Ha Papp Lajosné keresztény vádoltatik gyilkossággal, e vád nem terjeszkedhetik más keresztényre is, de ha Scharf József zsidó vádoltatik gyilkossággal, akkor ez állítólagos gyilkosság csakis ritualis lehet, akkor nemcsak Scharf József vádlott, hanem minden zsidó elítélendő. Ha Scharf Móricz vádaskodik Papp Lajosné ellen, akkor e vád nem illetheti az egész kereszténységet, de ha zsidót vádol, akkor e vád az egész zsidóságot illeti. Ha Kósa Kata Papp Lajosnét vádolja, akkor e vád szintén nem illetheti az egész kereszténységet, de ha Kósa Kata esetleg zsidót vádol, akkor e vád az egész zsidóság ellen irányzott vádnak tekintendő.

Hát nem páratlan igazságszeretet ez?

Kósa Kata vallomását lélektani rejtélynek tartotta mindenki, melyet csakhamar megfejtve találtak, mihelyt a csendőrörvezető eljárása köztudomásu lett. Scharf Móricz vallomását, — mely saját szülői ellen van irányozva, — az „elfogulatlanul“ bíráló anti-szemiták nem is tartják lélektani rejtélynek. Természetes, hogy Scharf Móricz vallomása is megszűnnék rejtélyt képezni, ha Solymosi Eszter megkerülésével a fiu töredelmes vallomás megtételére volna kényszeríthető.

Hogy Kósa Katára egy meglett, érett eszű aszszonyra valaki úgy tudott hatni, hogy vádját, melynek alaptalanságáról ő maga volt leginkább meggyőződve, — middvégig fentartotta, azon most már nem csodálkozik senki, de hogy egy primitiv szellemi fokon álló éretlen és tapasztalatlan fiurá valaki úgy hathasson, hogy ez vádját mindvégig fenntartsa, azt képtelenségnek tartják.

Ha Kósa Katára a csendőrörvezető fenyegetései oly hatást gyakoroltak, hogy vádjának nyomatékossága kedvéért inkább önmagát is bűnrészességgel vádolta, az még mindig nem elegendő arra, hogy egy személy bűnös volta kétségtelennek tartassék: de hogy egy — esetleg megfélemlített — fiu talán a szívébe bármily módon csepegtetett bosszuvágyból saját mostohanyját vádolja, az már elegendő bizonyíték arra, hogy nem csak a vádolt bűnös, hanem még azok is, akik ugyanazon vallás hivei, amely valláshoz a vádlott tartozik.

Az igazságnak ily egyforma mértékben való szolgálata jellemezésére szolgálhat azon (i)gaz hazafiaknak, akik a tiza-eszlári esetből faragott ritualis tanok hirdetésével oly hirhedtségre tettek szert. — Erősen hiszem, hogy az illetékes bíróság, de különösen a józanságáról ismert magyar nép elfogulatlanabbul fog itélni a tiza-eszlári eset felől és nem oly kanállal méri majd az igazságot a zsidóság számára, milyennel Verhovay, Istóczy et consortes mérik csakis a zsidóság számára.

Szontágh Jenő.

Szükséges és időszerű-e most a felekezeti konferencia megtartása?

A „Szombati Ujság“ 42-ik számában e címmel jelent meg egy Miskolczi keltezett cikk M—n aláírással, melynek elolvasása után élénken jutottak eszembe mesterem s

tanárom Dr. Hyrtl József szavai, miket akkor mondott, midőn a híres Rokytanszkynak klasszikus német periodusokban irt „Pathologische Anatomie“ című műve megjelent „Vorzüglich ausgezeichnet“ mondá „nur müsste mans, um es zu verstehen, erst deutsch überzetzen.“ M—n cikkét ugyan kitünőnek vagy nagyszerűnek nem állithatnám, de igen is kívánatos volna, azt előbb magyarra fordítani, hogy érthető legyen, és én sejtem sőt biztosnak is merném mondani, hogy M—n talán maga se igen birt tiszta fogalommal arról, hogy e hosszú 145 sornyi cikkben tulajdonképen mit akart mondani.

Nagy merészség ugyan, de megkísértem valahogy ama néhány gondolatszem kiszabadítását M—n mondatfüzésének tekervényes tömkelegéből.

Azt hiszem tehát, hogy M—n minden reformot, mely a zsidó vallást csak legtávolabbról is érinti, ámitásnak tartva, ezen irányban megindított vagy megindítandó mozgalmat, akár „konferencia“ akár „kongresszus“ név alatt perhorreskálja, mert úgy az 1843-ban Holdheim által Németonban, mint 1848-ban Horn által hazánkban kezdeményezett reformtörekvések is megghiúsultak.

Eltekintve attól, hogy a németországi zsidók Holdheim zászlója alá tömörült igen kis töredékének deus ex machina módra életbe léptetni akart ujtásainak és vallási dogmákba ütköző változások megteremtésének természet-szerűleg bekövetkezett megghiúsulását M—n-től igen szerencsétlen gondolat a mi hazai és jelenkori viszonyainkra alkalmazni, másrészt nem igen mutat M—n cikkében hangsúlyozott tapasztalatra, hogy a Horn által 1848-ik évben kezdeményezett reformok sikertelenségéből akar a netalán megindítandó mozgalmak eredménytelenségére következtetni, mert akkor elfelejti, hogy az 1848-ki mozgalmat csak az ezután következett absolutistikus kormányzat, mint minden szabadabb mozgás halálos ellensége, nyomta el nyűgözte le.¹⁾ Mi magyarhoni zsidók már eleget tanultunk a 19-ik századnak, a polgáriasodás korszakának követelményeiből és eleget feledtünk a vallási exkluzivitásból, az orthodoxismus tulhajtásaiból, semhogy elérkezettnek ne tartanók az időt, alkalmasnak és kedvezőnek a talajt, hogy az évtizedek előtt már megkezdett mozgalomnak most, reméljük, szerencsésebb zászlaját fennen ne lobogtatnók.³⁾

M—n urnak a magyar syntaaxist gyötrő szörnyecikéből²⁾ az is kivihető még, hogy míg ő az akkori mozgalmat tekintettel a vallási meggyőződés szó vagy tettebeli nyilvánításának korlátoltságára, ha bár ámitásnál nem volt egyéb, jogosultnak tartja, addig a vallás gyakorlat mai teljes szabadsága mellett reformok kezdeményezését nem tarthatja még csak opportunusnak sem és csak más felekezetbeliek előtti tetszelgési vágynak tekinti.

Hogy e mondatban, ez állításban a logika tótágast áll, ezt bebizonyítani oly kevéssé tartom szükségesnek, mint a mennyire becsülni tudom az orthodoxismus kérdését a midőn minduntalan azzal áll elő, hogy a reformtörekvés nem a magunk meggyőződéséből, hanem más felekezetbeliek iránti engedékenységből, vagy mint M—n mondja, tetszelgési vágyból veszi eredetét.

Nem és ezerszer nem! t. M—n ur. Mi szentül meg vagyunk győződve arról, hogy a hazánk zsidó és más felekezetű polgárai közt ledönthetetlen válaszfalat csak a zsidó exkluzivitás képezi, a vallási elzárkozottság, mely áthat és áthatni örökre a társadalmi életre is, ha nem reformálunk, nem változtatunk.⁴⁾

¹⁾ Az magától is megszűnt volna, mert annak a reformnak semmiféle alapja nem volt Szerk.

²⁾ Szerintünk vallási reformnak most nincsen ideje; nekünk csak társadalmi reformra és az istenitisztelet korszerűsítésére van szükségünk. Szerk.

³⁾ A cikkirő ur engedelmevel, mi is tudunk egy kis nyelvtant. de mind a mellett nem találtuk azt a cikket oly szörnyűnek. Szerk.

⁴⁾ A zsidó exkluzivitás nem a vallási, hanem a társadalmi reformot igényli. A zsidó vallás elég tolerans, midőn azt állítja, hogy a ki Semá Jisraelt mond, az zsidó. Ha már most valaki a zsidó vallás minden tétéleit meg akarja tartani, mert így vél üdvözölni, ám tartsa, csak azután rosz néven ne vegye mástól, hogy némely dolgokon túl teszi magát. Szabályokat felállítani

Kivanja továbbá M—n, hogy azok, kik ma a zsidó kérdést fölvetik és a vallást, netalán a más felekezetbeli-ekkel való összeolvadást akadályozó salakjától purifikálni akarják, nevezzék magokat „Karaitaknak“⁵⁾ s kifejezést ad ezuttal fájdmának a reformoknak, a Talmud és Sulchan-aruch elavult és nem időszerű tételei ellen irányuló támadásai fölött⁶⁾ s könyvtelt szemekkel zengnek ajkai. Jede miadát a Mózes vallásnak célzott megsemmisítéséről, utal az 1869-ki kongresszusra, melynek említésétől is borsózik minden magyar zsidóúak a háta.

S mindezen búsmagyar zöngemény után állítja, hogy azért ő mégis szereti az „országos gyülekezetet“ de cum grano salis, vagyis jobban mondva „mit gebundener Marsch-rute,“ azaz, hogy e gyülekezetben mindenről, csak a zsidó vallás reformjáról ne legyen szó.⁷⁾

Igazán „deficile est satyram non scribere.“

Nekem úgy tetszik, mintha M—n agyában cikke szerkesztésekor egymással ellenkező gondolatok folytattak volna heves tusakodást. A 19-ik századnak haladást, felvilágosodást jelző magasztos eszméi lebeghetek egyrészt szeméi előtt, melyek hatása alatt bona fide a zsidó kérdés megoldását óhajtva, hozzá is akar járulni, de akkor felül kerekedik a zsidó vallást czafrangostul hiven őrző jámbor Izrael fia és óva inti kedves hittestvéreit. „Ne bolygassák az évezredek óta burjánzó orthodox darázsfészket, melybe ő sem mer belenyulni, bizván azt ügyesebb kezekre. Szóval M—n szeretné is, nem is; akarná is nem is, de nem tudja miként, milyen praemissák mellett a „konferenciát.“

Én, ki mint már említém, meg vagyok róla győződve, hogy a magyar zsidóságnak kell tenni valamit, hogy a jelenlegi tarthatlan állapotok megszűnjenek, igenis szükségesnek és éppen most időszerűnek is tartom az országos konferenciát; meg is mondom miért, meg is mondom mi célból egy jövő cikkemben, ha a t. szerkesztő ur megengedi.⁸⁾

C. M.

Az antiszemitizmus.

II.

Midőn minapi cikkünkben az antiszemitizmus káros voltát bebizonyítani törekedtünk, csak a házára való veszedelmességét tüntettük fel. Most pedig kötelességünknek tartjuk beigazolni, mily veszedelmes e mozgalom az állami hatalom erősbödésére. S itt újból ismételjük, hogy az osztrák-magyar monarchia nem képes az antiszemiták experimentumait, a zsidók testén eszközölt vivisectiot (elevenen való bonczolás) kiállani. Ha a lajtáninnyi és lajtántuli kormányok az első brutális antiszemitikus kísérletek ellen oly erélyesen fel nem lépnek s Tisza Kálmán egész határozottsággal nem helyezi a statáriumot biztos kilátásba a rabló, gyujtogató és gyilkos uraknak, isten tudja, mily kárt okoztak volna ezek. Fajgyűlölet, vallási gyűlölet, irigység, a tömeg legdurvább és legvadabb ösztönei, régi gyűlölet és megújított ellenségeskedés szövetezete a legnagyobb szerencsétlenséget idézik vala elő és árnyékot vetettek volna az orosz kaczapokra is. A vegyes nyelvű és különféle nemzeti elemekből álló államban sokkal erősebb, értelmesebb és veszedelmesebb a lök-erő, mint a nyelv és

arra nézve, hogy mit ne tartsunk, az felesleges fáradság s minden gyakorlati haszon nélküli munka. — Mi e cikknek, mely folyton vallási reformot hangoztat, szívesen engedünk tért, mert az ebbeli eszmecserét üdvösnek tartjuk, és azért szívesen közöljük majd a t. dr. urnak többi cikkeit is. jöllehet a vallási reformot illető nézetelt nem oszthatjuk. Szerk.

⁵⁾ Czikkiró ur rosszul értette M—n urat, hisz a Karaiták, mint bibliai zsidók, még sokkal konokabbak vallás dolgában, mint mi. Szerk.

⁶⁾ Már abban igaza is van M—n urnak; mert a ki a Sulchan-aruch és talmudbeli hittételeket — nem a mellékes czeremonialis törvényeket — megtámadja, az legjobban cselekszik, ha kikeresztelkedik, mert a kereszténységben megtalálja azoknak megváltoztatását. Szerk.

⁷⁾ Mi is azt hisszük, ha arról akarnak tanácskozni, akkor hiába való az összejövétel. Szerk.

⁸⁾ Ssivesen! Szerk.

nemzetiségi egység által szilárddá vált egyöntetű államban. Nagy hállával tartozunk tehát mind azon közegeknek, melyek a keletkezöben levő antiszemitikus mozgalmakat erélyesen elnyomták és a történet tanúsága szerint tudjuk is mi, mily kötelességeket ró reánk a hálladatosság. De ideje volt mégis nyomatékosan hangoztatni, hogy az antiszemitizmus általában hazafiellenes s hogy minden igazi hazafinak kötelessége küzdeni az antiszemitikus forradalmi tervek ellen, melyek a különféle nemzetiségekből és felekezetekből alkotott államot veszélyeztetik.

De nemcsak hazafiellenes, hanem államellenes is az antiszemitizmus, mert ellenkezik a modern állam létével és fejlődésével. Az utóbbi azon szilárd alaptételen nyugszik, hogy a hozzátartozói a törvény előtt egyenlők; hogy meg nem türheti a különféle felekezetek hívői és a különféle nemzetiségek fiai számára való kivételes törvényt; hogy nem állít hitnyomozószerket polgárainak hitbeli meggyöződésének kikutatására, ezen meggyöződés helyeslésére vagy elvetésére és azzal sem törődik, valjon polgárai lelkesültségüket éljen, hoch, slava vagy viva kiáltással fejezik-e ki? De csak a minden kelléssel bíró modern állam, melyben jogegyenlőség uralkodik, melyben sajtó- és szólásszabadság van, melyben csak a nép hozzájárulásával alkothatják a törvényt és rendezik az államgazdaságot, tarthat igényt fenállásra és békés fejlődésre. A modern állam követelményeinek való ellenszegülés előbb utóbb megghiúsul és bajt szül. Hisz tanui vagyunk magunk is, hogy azon államok, melyek a régi elavult, a történet elítélte intézményekhez és formákhoz görcsösen ragaszkodnak, folyton inognak és szüntelen ki vannak téve a fenálló intézményeket megrázkodtató titkos fondorkodásoknak, melyek az uralkodót és uralkodottakat egyaránt nyugtalanítják.

Manapság bátran állithatni, hogy a modern állam-eszme felekezeti tekintetben majdnem minden európai kulturállamban érvényre jutott s hogy ez a felekezeti törvényeket alkotó s vallási háborukat folytató középkor felett győzedelmeskedett. Nincsen Európában államférfiu és törvényhozótestület, melynek eszébe jutna confessionalis alapon törvényeket és jogokat alkotni s életbe léptetni. Hogy mennyit nyertek a modern államok azzal, hogy törvénykönyveik nem hordják többé magukon a confessionalis jelleget s hogy csak a felekezetek ethikai és nem dogmatikai oldalával törődnek, szükségtelen megmondanunk. Sok új erővel szaporodtak, miket ezelőtt fel nem használtak s a mik ennél fogva el is csenevésztek; oly erővel, melyek a műveltséget növelték, a tudományt előmozdították, a jóllétet emelték, az állami élet ápolására szükséges források egybeterelését lehetővé tették. S most a faj, a törzs, a nemzetiség akar a hit helyébe lépni, melynek befolyását az állami élet fejlődésére megtörték. Ezentul ne kérdezzék többé a polgártól, mit hisz s miképen imádja istent, hanem azt kell meghatározni, kik voltak évezredek előtt elődei, mit állít róla a koponyatan, micsoda arczkifejezése, van s mily tulajdonságok jellemzik a törzset, a melyhez tartozik.

Az ethnologiai momentumoknak az államélet fentartására való illetén átvitele, ép oly kevéssé fér meg a modern állameszmével, mint ama középkori törekvések, melyekkel az államot az egyházzal, a polgárságot a dogmatikával, az alaptörvényeket a theologiai thesisekkel elválaszthatatlanul összekötni akarták. S tényleg tekinteten kívül is hagyják az alattomos bujtogatók és az antiszemitizmus nyílt szítói a modern államot. Csak a céhek, a szabad nemzetközi közlekedés megszorítása, az állami rendre való parlamentaris befolyás megszorítása, szóval a politikai és közgazdasági viszonyok restaurációja után áhítoznak, mit a történet már rég elítélte és a modern állam elvetett.

Vessünk csak egy pillantást az antiszemitizmus szent szülőhelyére. Talán őszinte meggyöződésből, utógondolat vagy reservatio mentalis nélkül kívánják ott a hatalmas és befolyásos állami tényezők a modern államot? Vagy nem kísértik meg inkább újból meg újból a nagy modern ál-

lameszmének eltorzítását, meghamisítását? Valamint a modern állam általában a vallás iránt, mely ethikai tartalmánál fogva az államot elősegíti és megszilárdítja, közönyös nem lehet, de a felekezeti ügyeket az illető felekezetekre bizza: ugy a modern államnak csak egy nemzettel van dolga, mely a közös érzelmek, közös érdekek, közös törekvések és hozzátartozói közös áldozatkészsége folytán fejlődhetik, tömörülhet és szilárdulhat meg, de nem oly nemzettel, melyet egyforma hajszin, ugyanazon arczkifejezés és hasonló vastagságu, puhaságu, hosszúságu és kerekdedségü koponya jellemzi.

Ezek szerint hatalmas szövetségesük van a zsidóknak a modern államban ugy a brutális, mint a csinyán fellépő antiszemitizmussal szemben! A ki azt őszintén óhajta, a ki az állampolgárokat illető szabad fejlődési és jogegyenlőségi elveket minden utógondolat nélkül elismeri, s a ki meg van győződve róla, hogy csak egyedül a modern állam életképes: annak az antiszemitizmus legcsekélyebb izgatásait is mint államellenességet, mint a modern állam szervezetével ellentétben levő cselekményt perhorreskálnia kell; annak az antiszemitizmus elterjedését meg kell akadályoznia, nem a zsidók, hanem a modern kultúrát egyedül befogadni képes modern állam iránti szeretetből.

Ki fog a modern idő történelmi küzdelmeiben a győztes maradni: az antiszemitizmus-e, mely államellenes bujtogetásaival a polgárokat egymás ellen uszítja, vagy a modern állam, mely a népeket a középkori államtanok alól felszabadítja? A történelem meg fog felelni e kérdésre s ugy hiszszük, nem az államellenes antiszemitizmus előnyére.

Dr. Jellinek Adolf.
bécsi hitszónok.

Néhány szó a zsidó hitoktatásról.¹⁾

„Concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur.”²⁾ E régi ismeretes közmondást bátran alkalmazhatjuk a zsidó hitközségekre, mert míg a magyarországi zsidó hitközségekben boldog egyetértés honolt, addig a legrendesebb kerékvágásban folytak az ügyek, virágoztak a községek ugy anyagilag, mind szellemileg; mióta azonban az egyenetlenség magva el lett hintve, — mely pedig, miként a példa mutatja, elég termékeny talajra talált, — azóta a legtöbb községben hanyatlást, vagy legfőlebb az állapotok stagnálását tapasztalhatjuk. A különbség azonban a neolog és orthodox községek között az, hogy míg a neologok a vallás feláldozása árán némi állítólagos haladást mutatnak fel a közoktatás terén, addig a vallásban conservatív orthodoxoknál határozott visszamaradást constatalhatunk, mit máskor be is fogunk bizonyítani. „Semmi sincs, a mi az emberi szívet annyira felemelhetné, mint az istenség nagy gondolatával foglalkozás.” Kölcsenyek ezen classicus moudatához nem kell commentár, mindenki tudja, hogy nagy költőnk ezzel az imádkozásra célozott, nálunk zsidóknál pedig az utóbbi a hitoktatással van összeforrv. A zsidó vallásnak ezen sarkalatos része számalomra méltó állapotra jutott, s megérdemli mindannyink figyelmét. Quousque tandem? Hát még meddig haladjon olyan rohamos lépésekkel a vallás végenyészete felé? Alapjában van a ház megingatva, azt meg kell támasztanunk.

Meglehet, hogy ezen nézetem ellenkezik a reformokról álmodozókéval, de én azt sokkal komolyabb és sokkal égetőbb kérdésnek tartom, mint a reformot, melynek az idő folyamában magától kell bekövetkeznie. Vessünk mindenekelőtt egy futó pillantást a jelenlegi hitoktatásra, ugy az elemi mint a középiskolákban.

¹⁾ Nem szívesen nyulunk bele e darázs-fészekbe, de ha már belenyulunk, végre a főv. hitoktatásra is rátérünk majd, mert az tudunkkal egy mákszemnyivel sem jobb, mint az e cikkben rajzolt vidéki hitoktatás. Szerk.

²⁾ Az egyetértés a kis dolgokat növeli, a viszály pedig a legnagyobbakat megsemmisíti. Szerk.

Ignoralom a falusi zsidó zugiskolát; mert a hol képesített tanító helyett a sakter végzi a tanítást, nem csoda, ha szomoruan néz felénk a fiuk tudatlansága. Én csak olyan iskolákra kívánom figyelmemet fordítani, melyek a községek költségén tartatnak fenn. Miután iskoláink ügye a m. k. közoktatási miniszteriumnak van alávetve, nagyon természetes, hogy a kiszabott órákon túl tanítani nem szabad, ezen órák száma azonban 1—2 óra kivételével, mind a profán tárgyakra szükséges; kérдем már most mit tanítson ezen rövid idő alatt a tanító? Első kötelessége volna természetesen az első osztályban a héber nyelv betűit s azután az azokkal való olvasást tanítani; ez meg is történik. De hogy van mégis, hogy nem az első, hanem a negyedik osztályból kikerült tanuló is alig tud olvasni.

A második osztályban kezdik a bibliát tanítani s ezt folytatják a többi osztályokon keresztül s 3 év alatt — a szentírás nagy quantum lévén — nagy nehezen bevégezik Mózes első könyvének csekély részét. Igaz, hogy mind a 4 osztályban tanulnak biblia történetet, de az az igényeknek teljesen meg nem felel. A héber nyelvtan egészen elmarad, mert hisz nincs idő reá. Egyet nem hangsúlyozhatok azonban eléggé, s azt az iskola előljárók figyelmébe is ajánlom, t. i., hogy szoktassák a fiukat a templomba menéshez. Valamint egyéb felekezeteknél látjuk, hogy szigoruan meg van paráncsolva ugy a tanítónak, mint a tanulóknak a templom látogatása, ugy hozzuk be ezen üdvös intézményt nálunk is, s miután esti imához de facto igen sok iskolából el is mennek, szokjanak hozzá lassanként a reggeli templomba menéshez is.³⁾

Kisérjük most az elemiből kikerült fiut a középiskolába, mert oda vándorol legnagyobb része. Az az átkozott közöny, melyet, sajnos, a zsidóiskolában⁴⁾ sajátit el a vallás s imádkozás iránt, a tanulók nagy részében a középiskolában hatványozódik. Míg a más felekezetekhez tartozóknak 2—3 órájuk van a vallásra fordítandó, addig a zsidó fiuk csak egyszer hetenként tanulnak vallástant s ez is hogyan történik. A hitoktató legyen az rabbihelyettes, rabbi, elemi tanító vagy bárki más, a tanulók gunyjának van kitéve, fele része a hallgatóknak el sem jár az órára, s csodák csodája, csak az 1—2 frtot fizesse meg félvényként, azért mégis „jeles“ bizonyítványt kap, mert ha alább osztályozza az illető hitoktató, ez már derogál a gyermek szüleinek s az ily classifikáció azon sajnos következményeket vonja maga után, hogy a hitoktató kenyerét is vesztheti általa vagy, hogy a tanuló más város papjától hoz vallásbizonyítványt stb.

Fel tehát álmaidokból ti, kiknek még szíven fekszik az utódok nevelése, kik gond nélkül akartok majdan a világtól megválni azon tudatban, hogy olyan ifjuság veszi majd gondozás alá a magasztos hitet, mely abban elég erős. Szünjék meg az a közöny, mely az iskola elnökétől a legutolsó gyermekig, tartja átkozott karmai között a szíveket, mutassuk meg, hogy tudunk lelkesülni. S vajjon létezik-e lelkesülésünket inkább megérdemlő tárgy, mint a hit?

Szolnok, 1882. október 24.

Práger Sámuel.

Bibliafejtegetési tanulmányok.

Irta: **Steiner Ignác.** Léván.

(Harmadik közlemény.)

Miután nem lehet tagadni, hogy Dávidnak tulajdonított több szoltár későbbi keletü, nem is odázható el azon kérdés megoldása: honnét van az, hogy azok mégis a nagy

³⁾ Nem tudjuk a mindennapi templomlátogatást érti-e a t. cikkirő, vagy csak az ünnepnapit. Az elsőre aligha lehet a zsidó tanítót szoritani, hisz arra ideje sincsen; de az ünnepi isteni tisztelőtnél való jelenléte okvetlen kötelessége. Ha azonban vannak szülők, kik gyermekeikre nézve a mindennapi templomlátogatást is szükségesnek tartják, ám tegyenek ugy, a mint a mi apáink tettek, vezessék el maguk gyermekeiket a templomba. Szerk.

⁴⁾ Jobban mondva a szülői házban, mert csak az van hivatva a gyermeket vallásosságra szoktatni. Szerk.

király nevét viselik homlokukon? S itt meg kell vallanunk, hogy minden ebbeli állításaink csak hozzávetőleges jellegűek lehetnek, mert sem a történet, sem a hagyomány kellő utmutatással nem szolgálnak. A bibliai iratok az ókor történetének legmegbízhatóbb forrásai; nincs példa rá, hogy egy őskori könyv oly lelkiismeretességgel közölné s oly híven megőrizte volna a történelmi adatokat, menten a későbbi kor tendenciáitól s gondolkodási módjától. Ez nem is szorul bizonyításra. Ki van tehát zárva azon eset, mint némelyek elfogadni hajlandók volnának, hogy a zsoltárok címfeliratait későbbben igtatták volna helyeikre. Ily eljárást a kortársak leghevesebb tiltakozásai lehetlennitették volna. E különösnek látszó tünemény más okra származtató vissza. Krochmal a kételyek eloszlatására egy figyelemre méltó expedienst hoz javaslatba. A talmud a syriai korszakot Hiskia korszaka mellé állítja. Ez utóbbi irodalmi termékekben igen gazdag volt, mert Jesaia, a Példabeszédek, Énekek éneke és Kohelet könyvei akkor irattak. (I. Baba b. 15. a.) Krochmal szerint a talmud amaz állítása odamagyarázandó, hogy a syriai korszak nem kevésbé bővelkedett irodalmi termékekben, a talmud tehát, habár leplezetten bevallja, hogy a makkabeusi hősök idejében a biblia nem egy része látott napvilágot. Juda és fiverei ugyanoly viszontagságokon mentek keresztül mint Dávid, minek okáért az idétti írók Juda és társaihoz intézett alkalmi költeményeiket (zsoltárokat) Dávidhoz czimezték. דָּוִד מִזְמוֹרֵי לְדָוִד-nak nem az az értelme: Dávid írta zsoltár, hanem: zsoltár Dávidhoz vagy Dávidra. (I. Morch n. h. 11. rész.) Ilyen felfogás s értelmezés mellett nincs helye ama ellenvetésnek, mintha a zsoltárköltők a dalkokkirály nevével visszaéltek volna. De terheli őket azon gyanu, mintha a nagyoknak tömjéneztek és azoknak kegyét hajhászták volna. Nem! A zsoltárköltők, a próféták méltó utódjai, emberi kegyet nem vadászhattak, ők valamint a próféták nélkülözni, szenvedni, lemondani igen, de hizelegni nem tudtak! Azért én másképen magyarázom a dolgot. Még az első állami szerkezet felbomlása előtt a népben azon hit gyökeresedett, hogy Dávid az ország régi fényét helyre fogja állítani; ő fogja népet az idegenek járma alól felszabadítani, ő fog Judának üdvöt, Jeruzsálemnek békét szerezni. Dávid a felszabadító eszményeként tündökölt és az ő házabeli sarjában minden remény öszpontosult. Az idő haladtával ezen remény egyre szilárdult, de csak részben valósult, a mennyiben az ország függetlenségét visszanyerte. jólétnék s békének is örült, de ezek nem Dávid sarja, hanem a hasmoneusi család által lőnek kiviva s alapítva. Mi sem természetesebb tehát, minthogy a nép ama család egyik-másik tagját, valamint előbb Hiskiát s Körest, felszabadítójaként tisztelte, s ezen tiszteletből kifolyólag Dávid disznéval illette. Nem szenved kétséget, hogy a siralmakban (4, 20.) és Dánielben (9, 26.) fölemlített Messiás senki más, mint Simon Makkabi. A zsoltárok nem készültek íróasztalnál, hogy egyes kiválók olvasmányául szolgáljanak. A nép emberei szerezték azokat s a nép ajkán zengtek azok ünnepek, zarándoklások, győzelmek s más nevezetes események alkalmával. A költő tehát a közakaratra hódolt, midőn az ünnepeltnek hasonló tisztelettel adózott. Nem volt sem névbitorlás, sem hizelgés, midőn a dalkok énekét Dávid nevével bevezette. A Hasmoneusok a Dávid eszméjének testesítői voltak s a nép nagyon jól értette, ki az ő felszabadítója, Dávidja. Miután azonban a makkabeusi zsoltárok szövege többnyire első személybe foglalvák, azt kell föltennünk, hogy a költő az ünnepelt nevében szól. Ezen jelenség ismétlődik Bileam szónoklatánál, Deborah és Hannah énekeinél s számos más helyen, mindenütt a költő az illetőket első személyben szerepelteti, דָּוִד מִזְמוֹרֵי לְדָוִד következésépen genitivusi értelemben is vehető. Van egy harmadik magyarázási mód, melynek több pártolója akadt. Ugyanis Dávidról tudva van, hogy az ének mesterségében jártas volt s érzelmeit az Urat dicsőítő dalokban tolmácsolta. (I. Sám. 18, 10.; II. 23, 1.) A 144. zsoltárban olvas-

suk: הַפּוֹצֵה אֶת דָּוִד עַדְדוֹ מִחַרְבֵי דָעָה פָּנָנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִיַּד בְּנֵי נֶבֶר „Ki megóvod szolgálodat, Dávidot az ádáz fegyvertől, szabadds és ments meg engem az idegenek kezéből.“ Itt a szó Dávidot, mint harmadik személyt említi, tehát a kettő egy s ugyanazon személy nem lehet, a költemény azonban mégis Dávid nevét címül viseli, ugy kell tehát azt értelemezni, hogy Dávid módjára készült, מִזְמוֹר לְדָוִד ennelfogva ott, hol a nagy király a szerző nem lehet, ez értelemben magyarázandó. De mint eleve jeleztük. mindez állítások a valószínűség fölé nem emelkedhetnek, van bennök észszerűség, de bebizonyítani azokat nem lehet. A rejtély még ezek daczára is megoldatlannak tekinthető.

(Folyt. köv.)

LEVELEZÉSEK.

Szobráncz, (Ung megye) 1882. október 23.
Tisztelt szerkesztő ur!*

Megyénk felvidékén (különösen Ungm.) az izr. népnevelés és oktatás ügyének állapota nem igen jó lábon áll. Ezen körülmény főoka nagyrészt a nép indifferentismusa és méginkább a nyilvános iskoláztatás iránti érdektelensége. Megyénk kir. tanfelügyelője nagys. Talapkovits Emil ur elismerésre méltó buzgalommal keresett utat módot, miként lehetne a felvidék izr. tanügy zilált viszonyain segíteni. A törvény szigorához nyult és a szobránczi izr. hitközséget arra kényszerítette, hogy vagy csatlakozzék a községi iskolához, vagy pedig nyisson maga nyilván. felekezeti iskolát. Keresztül is vitte, mivel a zsidó iskolai állapotok fejlődésének gátját, lendületének átkos szárnysegőjét, Magyarország tanügyének szenyfoltját: a — zugiskolát gyökerestül kiirtotta s 1881. május 1-én már életbe léptették a szobránczi izr. népiskolát, melyhez csekélységgem hívták meg tanítóul. Ugyanazon év szeptember végével megtartottam az első vizsgát és az akkor jelenvolt kir. tanfelügyelő, járási főszolgabíró, járásbírói hivatalnokok és több más tanügybarát nem tudtak eléggé elismerőleg nyilatkozni ama nagymérvű haladásról, melyet itt észleltek. Miután a kir. tanfelügyelő ez alkalommal legnagyobb megelégedését fejezte ki működésem fölött, meg vagyok róla győződve, hogy bármikor kész volna állításomat megerősíteni. Végre pedig figyelmezteté a tanfelügyelő ur a községet, hogy az iskolát fel ne hagyják és ne juttassák eszükbe engem továbbítani. A hitközség fontolóra vette az ügyet és újból egy évre acceptált; de ekkor fizetésemet már 50 frttal megcsönkítették. Most már okt. végén vagyunk, de a gyermekek még mindig oktatás nélkül vannak és az 1 1/2 év óta kitünő sikerrel működő tanító még nem tudja, hol fogja fejét lehajtani, mert „gseftelni“ akarnak velem; 1 1/2 év előtt 600 frt fizetésem volt, most 400 frtot akartak adni, de mivel nem fogadtam el ajánlatukat, pang az üzlet, ille, tőleg az iskola. Négyyszer tartottak már az idén gyűléstde eredménytelenül; jóllehet az előljáróság belátta a tanító jogos követelését, de a gyűlésen megjelent r a b i a t u s, o k t a l a n lengyelek jobbnak vélték az előljáróságot valamint a tanítót aljas rágalmozásaikkal megtámadni; egyik azt a szemrehányást tette a lelkiismeretes és a közjóért harczoló isksz. elnöknek, Moskovits Eliás urnak: „Mivel ő gyermekeit taníttatni akarja, nekem kell a tanítóhoz fizetni; egy másik megint — a s z t a l o s a m e s t e r s é g e — a tanítónak rohan, azt mondja: „Az én pénzemért nem fog kávét inni,“ a harmadik e g y k a n t i n u s) kijelenti: „Hogyha már rám erőszakolják a nyilván. iskolát, ide 5 frtot, de a talmud iskolához 100 frtot fizetek stb. — Tegnap bejelentetem az egész ügyet a járás főszolgabírájánál, és reményelem, hogy rövid idő múlva — ismerve kellő erélyességét és szilárd elhatározottságát — véget fog vetni ily törvénytelen eljárásnak.

De itt nálunk a lengyel zsidó polgártársak a „Dina

d' malchuthé dina“ a fennálló törvények tiszteletben tartásáról mitsem akarnak tudni. E lapok t. olvasói bizonyára mindnyájan tudják, hogy a nyilvános izraelita tanítónak milyen ellenséggel kell vidékünkön megküzdenie, már t. i. a zugiskolával. A szobráczi izr. „Bálboszok“ pedig nagyon visszakívánják a régi „Chéder“-t, hogy a szánalomra méltó tanuló egy felületes és hivatását egyáltalában nem értő tanítónak csufolt „bachur“ vagy „lengyel melamed“ által nyerje fris szellemi táplálékát; de oly hitoktató — minő pl. a mostani — aki tiszta német nyelvre — de magyarra is fordítja a bibliát, nekik nem kell. Látszik ebből is, hogy a zugiskola a zsidó iskolai állapotok fejlődésének gátja a haladás, lendület átkos szárnyaszegője. Környékünkön, a jó ég tudja, mennyi a zugiskola. Mulnak és keletkeznek aszerint, amint a gyermekek fogynak vagy szaporodnak. Ungvár városa a centruma; ha a cursus lejárt, megjelennek ott a szemétdombon, oda mennek a „Bálboszok“ és „Bálbosz-nők“ és vásárolnak kiki egy „bochert“, „szakácsnót“, „Laufburscht“ stb., mert — vegyes a vásár. Így áll a dolog a zugiskolákkal mindenütt.

Az 1868. évi XXXVIII. tcz. 127. §-ának tiszteletben tartása és a tanítói állás biztosítása érdekében közkedvelt-ségű tanfelügyelőnk igazsagszeretetével és a törvény minden szigorával oda fog hatni, hogy e hydra — a zugiskola — többé fel ne üthesse fejét és bizonyára egyszer és mindenkorra meg is fogja szüntetni a műveletlenségből és boszúból származó ily törvényellenes kihágásokat.

Hirschler Soma.
vezér-tanító.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Dr. Kohut Sándor**, a nagyváradi haladópárti izraeliták főrabbiája október 24-én délután Nyirbátorra utazott, hogy egy ottani előkelő pár esküvőjénél a lelkészi teendőket végezhesse.

— **Zichy Jenő gróf**, a magyar iparvállalatok buzgó tervezője s támogatója október 24-én reggel Nagyváradra érkezett. A gróf Király Viktor megyei főügyész társaságában meglátogatta az izr. nőipariskolát dicsérőleg nyilatkozván az ottani előhaladásról, melyről alig volt fogalma is. Különösen az üvegfestészetet s a viasz munkát emelte ki, mint a melyek valóságos remekei azilyen készítményeknek, s megígérte, hogy igyekezni fog azon, miszerint ezen jeles tanoda államilag is segíeytessék. A gróf még az nap az esti vonattal elutazott.

— **A nagyváradi izr. nőegylet** által fentartott női ipartanoda 1881/2 tanév eredményének kimutatása 2130 frt 78 kr. kiadás ellenében 2290 frt. 28 kr. bevételt mutat fel, mely összeg részint gyűjtésekből, évi járulékokból és tandíjakkból, részint pedig a növendékek által készített munkákból folyt be. A növendékek által ez év folyama alatt készített 4708 drb. kézimunka s pedig fizető növendékek által 4076 drb. tandíjmentes növendékek által az ipartanoda javára 632 drb. Ajánljuk a derék nagyváradi nőegylet példáját a haza többi izr. nőegyleteknek.

— **Requiem Arany Jánosért.** Kaposvárott október hó 30-án gyászisteniszteletet tartottak a zsidó templomban, mely alkalommal a község derék s hazafias rabbiája, dr. Rosenbergs Sándor mondott igen lelkes emlékbeszédet. Jövő számunk úgy az ünnepélyről szóló tudósítást valamint a beszédet is fogja közölni.

— **A kassai izr. anyahitközség** derék elnöke, dr. Kain David, a község nevében igen szép levélben mondott köszönetet dr. Neumann Ede urnak azon élvezetes szónoklatokért, melyeket a legközelebbi múlt ujévi ünnepeken templomukban elmondott s végül a község azon kívánságának ad kifejezést, hogy a fiatal tudós szónoklatait akkor is óhajtják hallani, ha a megürült rabbi állomás iránt intézkedni fognak. A levél 200 frt. tiszteletdíjat is tartalmazott,

— **Igen érdekes irodalmi jog-eset** foglalkoztatta m. hó 21-én a budapesti V. ker. kir. járásbiróságot, mely, tekintve a hiányos rendszabályokat, a mik nálunk a szellemi tulajdon megóvására fennállanak, általános érdekeltséget keltett. E lapok szerkesztője 1875-ben Burián Mór helybeli könyvtárossal szerződésre lépett az általa irt „Vallástan“-nak második kiadása céljából. A könyvnek 3000 példányban kellett megjelenni és azért a szerzőnek 80 frt irói díj biztosított; a következő kiadásokra nézve azt a clausulát tartalmazta a szerződés, hogy mindegyikért csak 60 frtot kell a kiadónak fizetni, de a kiadások korrekturája a szerző joga és kötelessége. A jelen iskolaév kezdetével a könyv új kiadása vált szükségessé s B. inditva érezte magát, a szerzővel e végett érintkezésbe lépni, de a szerző, ki a második kiadás megjelenése óta meggyőződést szerzett magának arról, hogy a munka úgy alakra mint tartalomra átdolgozást igényel, kijelenté a kiadónak, hogy a könyvet csak gyökeres átdolgozás után bocsáthatja közre és az jelenlegi alakjában meg nem jelenhet többé. B. beleegyezett ebbe és meg is kötötte a szerzővel tanu jelenlétében a szóbeli szerződést, mely szerint ezen harmadik átdolgozott kiadás 2000 példányaiért 80 frt irói díjra kötelezte magát; de midőn a szerző az ezen üzletről ígért írásbeli szerződést B.-től követelte, egyszerűen kijelenté, hogy neki nincsen szüksége sem a szerző engedélyére, sem közreműködésére, mert ő a munkát nála nélkül is kiadja. És csakugyan úgy is tett, kiadta a munkát a szerző írásbeli óvása daczára s pedig 3000 példányban a nélkül, hogy egyáltalában valami díjt fizetett volna. Szerző nem tehetett tehát egyelőre egyebet, mint az 1881. LX. t. cz. 237. §-a d pontja alapján az egész kiadásra birói zárt kieszközölni, melyet dr. Pollák Illés helybeli ügyvéd jól okadatolt beadványa folytán Wettstein Gyula V. ker. járásbíró el is rendelt, ítéletét a következőkkel indokolván: Mert: az irói tulajdonjog gyakorlatának egyik főmomentuma képezi a szerzőnek azon jogosultsága, hogy határozott beleegyezése nélkül a kiadó műveiről, melyre nézve az író mint tulajdonossal szerződést kötött — újabb kiadást közre ne bocsáthasson — mielőtt a körülmények engedte módon az újabb kiadás tartalmának helyes voltáról a szerző magának meggyőződést nem szerezhett, mert legfőkép a szerzőnek áll érdekében ellenőrizni a műben netán előforduló sajtóhiba vagy egyéb hiányokat, mert leginkább az ő szerzői hírneve és érdeke van kérdésben

A szóban forgó mű második kiadása iránt a szerző felek közt határozott megállapodás jött létre a B. alatti szerződés értelmében, ugyanott fentartott a szerzőnek kötelesség czimen ugyanis jogosultsága, hogy a correcturát ő eszközölhesse. Birálat alá veendő azon tévnykedés összege, mely egy mű újabb kiadása alkalmával a correctura fogalma alá vonható, különös tekintettel a szóban forgó „Vallástan“ nevű műre. Ezen mű cziméből is kiviláglik, hogy az nép- és polgári iskolai tanulók számára iratott, tehát mint iskolai könyv jön használatba; fokozódott módon szükségeltetik tehát felvigyázni azon, hogy a műben a netán előbbi kiadásokban még megállott, de az idő folyama által talán változás alá esett körülmények és tények a változott viszonyokhoz képest igazittassanak ki, nehogy a tanuló ifjuság saját tankönyve által tévutra vezettessék, s úgy a correctura fogalma nemcsak a sajtóhibák, hanem a mű tartalma, illetve szövegére, annak kiigazítása, esetleg pótlására is irányul, mire azonban csak a szerző lehet hivatva,

Hogy ilyen javítás, illetve kiigazítás szüksége a jelen mű 3. kiadása alkalmával fenforgott, kiderül panaszosnak előadásából, mely a mellékelt mű két rendbeli példányának tartalma által teljesen igazoltatik, mely hiányok minden esetre oly minőségűek, hogy a tankönyv keretében lehetőség szerint kikerültessenek.

Eltekintve attól, hogy a B. alatti szerződés a 3. kiadás tekintetében határozott megállapodást nem tartalmaz, az előadott indokok alapján köteles lett volna a kiadó a szerző

ecsetelt jogának épségben tartása céljából a szerzőt legalább is felhívni, hogy művét a 3. kiadásra készítse elő s a correcturát eszközölje, mit azonban tenni elmulasztván a létrejött szerződés sarkalatos pontját szegvén meg, legalább is vitássá vált panaszosnak a 3. kiadáshoz jogát ezuttal meg nem állapítható, hogy a felek közt bírói utalomra ki jogosított, ezen kérdés csak az érdembeni per elbírálása által döntethetik el, miáltal az 1881. évi LX. t. cz. 237. §. d) pontjában foglalt kötelezmények beállván, folyamosító kérelmére a szóban forgó mű 3. kiadásban már elkészített — forgalomba helyezett — nem különben sajtó alatt lévő példányai — úgy azok előállítására vonatkozó eszközökre a zárlat a mű közzététele megakadályozása céljából elrendelendő volt.

— **Kérelem.** Addig is, míg az ország összes izr. iskoláihoz külön felsólítást intézek, tisztelettel kérem mindazon kartársaimat, kik az imént említett vallástanom harmadik kiadását használják, hogy sziveskedjenek tudtomra adni, hány példány van abból iskolájukban használatban s ki által rendelték azokat meg, mivel a kiadó, még mielőtt a bírói zárt kieszközölhettem volna, már 1200 példányt elárusított a könyvből s nekem a kártérítési pernél ezekről biztos tudomásomnak kell lenni. A szerkesztő.

— **Az antiszemita** a Majna melletti Frankfurtban is mozognak. Október 16-án este félnyolcra Brechert C. Fink, Mangin és Steinhäuser Vilmos „a Nürnberger Hof“-hoz címzett helyiségbe értekezletet hívtak össze antiszemita-egyesület alapítása végett. A felhívás, a melyet az összehívók kibocsátottak, nem mondja ki nyíltan, hogy a cél antiszemita-egyesület alapítása, hanem azt, hogy a szédelgés ellen akarnak egyesületet hozni létre „Deutscher-Reform-Verein“ czim alatt. Németországban a hány egyesület csak van „Reform Verein“ czimmal, az mind antiszemita irányt követ, s ez ottan köztudomásu. De meg a felhívás is nagyon bizalmas természetűnek van jelezve és így mindazok, a kik a felhívást megkapták, a legkisebb kétségben sem lehetnek a felhívást aláírók célja iránt, annyival kevésbé, mert tudják, hogy a sok zsidó lakta Frankfurtban célszerűbb ártatlan czimet választani. A felhívást a frankfurtiak néhány magyar antiszemitának is elküldték, mire azok a következő sürgönnyt küldötték Frankfurtba az értekezleten együttlevőknek: „Önök szédelgés, tolvaj-ság, hamis eskü és csalás ellen harcolnak. Győzni fognak, mert az igaz ügynek győznie kell. Tehát csak előre, mindig előre!”

— **Antiszemita mozgalom Kaposvárott.** Kaposvárról jelentik lapunknak: Az antiszemita mozgalom mindig nagyobb mérveket ölt. A mozgalom élén állanak: a „Népjog“ szerkesztője, Szalay Károly ügyvéd; Csondor János ügyvéd, Ladányi György. A „Korona“ fogadóban közelebb ismét gyűlést tartottak, hogy a zsidók ellen rendszeresen szervezett egyletekkel élénkítsék a mozgalmat. Főcél: hogy anyagi téren, — de a törvény korlátai közt — támadják meg érdekeiket, szorítsák le a sokak által nagyon kihasználott üzletek teréről. Tehát „keresztény szövetkezetek“ alakításáról van szó, vagyis a zsidótól nem venni semmit; zsidónak bérbe nem adni semmit; leszorítani őket a szántóföldről; zsidó ügyvédnél nem perelni stb. A jelszó tehát ki van adva, csak az a kérdés: hogy a társadalom helyesli-e ezt a megoldását a fontos ügynek. Van azonban a mozgalomnak ellensúlyozása is: p. o. a zsidók épen azon napon, épen azon órában tartották imaházukban fényes szertartás mellett Arany Jánosért a gyász istentiszteletet, midőn az antiszemita gyűlése folyt.

— **Nyiregyháza,** okt. 28. A vizsgálóbíró az oly sokszor emlegetett tiszta-eszlári esetben, miután ügyészi indítványra a fővádlottakat még egyszer kihallgatta, a vizsgálatot tökéletesen befejezte, s az összes periratokat átette indítványtétel végett az ügyészséghez. Az államügyész ama indítványának, hogy a letartóztatott Vogel Ancsel, Taub Manó és Scharf Józsefné szabadlábra helyeztessenek, a vizsgálóbíró csak annyiban adott helyet, hogy Vo-

gel Ancsel már szabadon bocsátott. Ezenkívül a vizsgálóbíró még Smilovics Jankel szabadonbocsátását is ki-mondotta. E végzésekkal szemben a királyi ügyész a törvényesekhez felebbezett amaz indítvánnyal, hogy a fogva levő Taub és Scharfné is szabadlábra helyeztessenek, Smilovics Jankel ellenben továbbra is fogva tartassék, miután vallomásai őt súlyosan terhelik s azon veszély forog fenn, hogy szabadlábra helyezve a per lefolyását megzavarhatná,

— **Nyiregyháza,** nov. 1. Az utólagos tanukihallgatás, mint értesülünk, a gyilkosságban való bűnrészességgel gyanúsított Braun Ábrahám érdekében történt. Három tanu a legnagyobb határozottsággal állította, hogy Braun ama végzetes szombaton betegen feküdt lakásán s a zsinagógában nem volt. Ugyanigy vallottak más tanuk Tisza-Eszláron, kik a betegen fekvő Braunnak frissítőket vittek. — **Nyiregyháza,** nov. 1. Az egészségilag tönkre tett Vogelre vonatkozólag konstatálhatjuk, hogy kiben egy csepp igazságszeretet van, erős testalkatunak, jól táplált, egészséges kinézésűnek nem állíthatja. Hogy sorvadásban szenved, azt orvosai bizonyítványok állapították meg, de még a laikus is meggyőződhetik róla, ha egy pillantást vet rá.

— **Zsidóüldözés Mosonmegyében.** A zurányi zavargásoknak a minap párja akadtt Nyilasson. Mint a N-tnek távirják, szerdáról csötörtök virradóra a Nezsider közel szomszédságában levő Nyulas községben, melynek lakosai tisztán német ajkúak, egy munkakerülő, tolvaj, orvadász banda utánzott petárdákkal egy zsidó házra tört, s a házat kirabolták. Egy menekülő zsidónőt a szűk körben lesben állott rablók meglöttek, egy keresztény férfit, ki a nőt védelmezte, megsebesítettek. A hatóság elismerésre méltó gyorsasággal közbelépett, katonai erőt requirált. A rablók már ki vannak nyomozva s tizenkettő kézrekerítve. A katonaságot a csend helyreállása után a községben szállásolták el továbbra is.

Szerkesztői p o s t a.

Dr. N. B. Gyulafehérvár. Kétszer irtam dr. E. urnak s második levélre csakugyan — visszaküldte a könyveket. Ez nagyon derék tőle!

F. I. Budapest. Meggondoltam a dolgot; nem jó ilyesmit bolygatni. A zsidó közmondás is azt tartja. Némát nem kell szóra fakasztani.

H. S. Szobráncz. A jelzett összeget megkaptam. Értesítsen az ügy folyamáról. A mennyire én ismerem Telapkovics tanfelügyelő urat, nem fogja megengedni, hogy önnel igazságtalanul bánjanak; ő mindig s mindenben pártolja a tanítót, ha jogában megsértik. A lapokat elküldtem az illetőknek.

Dr. Sz. M. Alberti-irsa. Nem jó katona, a ki az első fegyüdürgés hallatára megretten. Megmondtam én önnel, a ki az erdőbe megy, annak nem szabad a levél zörgésétől félnie. Én csak attól tartok, hogy mig eddig megtámadták, ezental ki fogják gunyolni. Én az ön helyében nem tenném le a fegyvert. De azt az egyet még sém értem, hogyan került a lap vissza önhöz, minthogy a postának az el nem fogadott példányokat csakis a kiadóhivatalhoz szabad visszaküldeni.

Sch. Zs. N.-Kálló. Köszönöm a jövő számban. Tessék Sz. M. és K. Á. urakat az előfizetésről figyelmeztetni, mert bizonyára megfeledeztek róla.

H. M. N.-Kanizsa. A té terminusod kissé hosszúra nyulik; tán csak nem vagy megint beteg. Különbben csak ismered azt a zsidó közmondást, mely bizonyos betegséget nem akar annak elismerni; én azzal tartok.

N. A. Arad. Kérem válaszoljon mielőbb a fönti „kérelem“-ben foglaltakra s tudja meg valjon bizományban tartja-e a könyvtáros a művet vagy készpénzért hozatja-e.

St. I. Léva. Tessék a folytatást idejekorán elküldeni, hogy a dolgozatot meg ne kelljen szakítani.

N. J. Kaposvár. A kért felvilágosítást mielőbb várom, mert nem szeretném e miatt eltorzítani a munkát.

Figyelmeztetés debreczeni előfizetőink számára.

Debreczenben létemkor Jónás vendéglős ur egy bizonyos Weisz Herman nevű embert ajánlt nekem mint megbízható egyént előfizetők gyűjtésére. Én az illetőnek egy meghatalmazást állítottam ki s ő tényleg szerzett is néhány előfizetőt, a mennyiben bejelentette, hogy dr. Sorger József, Hartstein Péter és Kupfer József urak előfizettek, kiknek azóta rendesen küldöm a lapot daczára annak, hogy Weisz urtól a pénzt többszörös sürgetés után sem tudom megkapni. Ennélfogva kijelentem ezennel, hogy nevezett egyén nincsen többé feljogosítva lapomra előfizetőket gyűjteni, annál kevésbé előfizetési pénzeket felvenni.

SZÉPIRODALMI CSARNOK.

Az anya szemei.

Dr. Kompert Lipót után Zsengeri Samu.

A nyitott ablakon álló kalitkából egy kanári vidoran hangzó éneke hallatszott az utcára ki. Benn a szobában pedig, mely szombati pompában ragyogott, két ember, egy halvány arcú leány és egy gyenge testalkatú ifju, majdnem ájtatos komolysággal hallgatták a madár énekét. Néha a leány ölében heverő imakönyv egy-egy lapja zörgött hallhatólag — egyéb hang, kivéven a falióra halk ketyegését, nem hallatszott a szűk szobában, hogy annál jobban hallhassák a szárnyas énekes vigalmát.

„Efraim bátyám!” mondá a halvány leány.

„Mit akarsz, Viola?” kérdé a megszólított egy kis vártatva, mialatt álmélkodásából magához térni iparkodott.

„Valóban kíváncsi vagyok, valjon tudja-e a kanári is, hogy ma szombat van?”

„Az már mégis gyerekes kérdés!” viszonzá a fivér.

„Az emberek rendesen gyerekesnek mondják azt, a mire hamarjában felelni nem tudnak” mondá Viola ingerelt hangon. „Hát miért ne tudhatná? A madár is számlálja a napokat és órákat és a szobában is körültekint. Egész héten át ugyszólván alig énekelt s folyton nyugton üldögélt kalitkájában. Ma oly erős a hangja, hogy megijedek tőle. Miért van az? Pedig minden szombaton így tesz; én már rég megfigyeltem és a mit mondok, azt tapasztaltam is. Megmondom e dolgról való véleményemet, jöllehet neked oly gyerekesnek tetszik kérdésem.”

Efraim nem válaszolt.

„Egész héten át,” így folytatá a leány, „körültekint a madár szobánkban s mindig csak hétköznapiságot vesz ott észre. Ma pedig látja, mily csillogó a lámpa s azt hiszi, hogy az tiszta arany, a mi szemébe fénylik, az asztalt pedig a hófehér szombati abrosz fedi. A hófehér vászon különösen szemébe ötlük. — Nem hiszed Efraim bátyám?”

„Várj csak egy pillanatig, kedves Violám” mondá Efraim és fölkelte helyéből. Azután oda ment a nyitott ablak mellé a kalitkához. Tán zavarát akarta ez által elleplezni?

E pillanatban megszűnt a madár éneke.

„Most elrontottad neki szombatját!” sikolta a leány kifakadó ingerültséggel és heveségében, melylyel e szavakat kiejté, leesett az imakönyv a földre.

Efraim hátra fordult, szomorú pillantást vetvén nővérére. „Mielőtt felelnék, mondá szelíden, tedd meg nekem azt a szívességet s vedd fel az imakönyvet, melyből csak az imént imádkoztál. Szent tárgyakat nem kell a földre ejteni s ha jó anyákon történt ilyesmi, akkor megcsókolta a könyvet, mivel isten nevét foglalja magában. Csókold meg te is, kedves Violám.”

Viola teljesíté fivére kívánságát. Ez az alázatos engedelmesség majdnem feltűnőnek tetszik ama sikoltás után, mely a leány ajkáról az imént hallatszott.

„Most meg akarom mondani véleményemet, kedves Violám, hogy miért énekel a madár épen ma oly vidoran és csengően. De nem tudom, mondá habozva, valjon tetszik-e neked veleményem.”

Viola fürkésző pillantást vetett fivérére; csak ajkai rángatództak az elfojtott izgatottságtól.

„Te oly feltűnően komolyan beszélsz,” szóló és mosolygásra erőlteté magát, „mintha én nem is tréfáltam volna. Hát nem szabad kérdeznem, valjon tud-e valamit a madár a szombatáról?”

„Vannak komoly dolgok a világon . . . kedves Violám,” mondá Efraim, beszédjét ismét félbe szakítva.

„Te megijesztesz, Efraim” szóló a leány és arczkifejezése arra mutatott, hogy igazat mondott.

„Bohócska,” mondá Efraim és az ajkain felvillant futó mosoly csakhamar eltűnt ismét. „Én például, más véleményben vagyok a madár éneke felől mint te . . . Azt hiszem kedves Violám, a mi kanári madarunk sejtí, hogy nemsokára más lakása lesz.”

„Tán csak nem akarod eladni vagy elajándékozni?” kiáltá a leány megrémülve, erős lökéssel eltávolítván fivérét a kalitkától, melynek pálczikáira mintegy védőleg tevő kezeit.

„Nem fogom eladni, meg elajándékozni sem,” mondá Efraim, kinek higadtsága feltűnő ellentétben volt nővére indulatos izgatottságával. „Csak nem hiszed, hogy olyasmit teszek, a mi téged bánthatna? . . . Hát annyira megváltoztam volna? De csak egy szót kell szólanom . . . fogadok, hogy az én kedves Viola nővérem lesz az első, a ki a kalitkába nyul s azt mondja a madárkának: Szállj tova, a merre szárnyaid visznek.”

„Soha, soha!” mondá a leány szilárd elhatározással.

„Viola,” mondá Efraim könyörgő hangon, „én fogadalmat tettem. Te nem akarhatod, hogy azt megszegjem.”

„Fogadalmat?” kérdé a leány.

„Viola,” mondá Efraim, annyira odahajolva a leányhoz, hogy homlokuk egymást érték, megfogadtam, ha ő, . . . atyánk . . . visszajön, akkor szabadon bocsátom madárkánkat. Ép oly szabad legyen mint ő.”

„Efraim!” Sikolta a leány.

„Vissza jön, már utban van.”

Viola megölelé fivérét. Efraim érzé a fagyasztó borzadályt, mely a leány egész lényét átfutotta. Így ölelkezve allottak a testvérek néhány perczig, mialatt a madár vigénekét újból kezdé.

„Hallod, mint énekel ismét,” szóló Efraim nővére fejét simogatva. „Tudja, hogy nemsokára kiszabadul. És te nem örülsz azon, hogy atyánk szabadabbá lesz és ismét gyermekeihez eljöhet.”

„Az oly atyának örüljek, ki a börtönből jön!” kiáltá Viola, erővel kibontakozva fivére karjai közül.

„Ő kiállotta büntetését,” viszonzá Efraim halkan.

Viola hátat fordított fivérének. Kis vártatva azonban rögtön, mintha forgószél ragadta volna meg, visszafordult fivére felé dühtől lángoló arczczal. Szemében vad tűz ragyogott s amellet egész testén reszketett. Így még soha sem látta Efraim nővérért.

„Efraim bátyám,” szóló a leány fokozódott izgatottság méla hangján. „Tégy a madárral a mit akarsz. Nekem mindegy, akár szabadon bocsátod, akár kitekered a nyakát. De atyánknak soha sem fogok szemé közé nézni, tőlem nem fog egy kedves szót sem hallani. Ő szerencsétlenné tette anyánkat . . . a mi drága, jó anyánkat, ő magát és minket is megbecstelenített. Azt én el nem felejthetem, Efraim, az én atyám mint . . . mint . . .

„Szabad gyermeknek így beszélni?” mondá Efraim reszkető hangon.

„Igen, ha a gyermeknek szégyenlenie kell atyját,” viszonzá Viola.

„Akkor, fájdalom, megfélegette arról, a mit anyánk halálos ágyán mondott neked. Emlékszel még rá, hogyan reszketek vékony ajkai, mint ütötte fel még egyszer szeméit . . . mint emelkedett fel minden erejének megfeszítésével s mondá: Gyermekem az én Zechusz*)-om fog nektek betudatni és atyátoknak. Viola, elfelejtetted ezt?”

Ez idegen szó különös jelentőségű lehetett a két testvérré nézve.

(Folyt. köv.)

*) Zechusz=érdem. A zsidó hit szerint isten a szülők vagy más érdemes rokon érdemeit a gyermekeknek és utódoknak tudja be.